

NUMELE: MARCĂ ÎN CONFIGURAREA ȘI „DISTANȚAREA” IDENTITĂȚII

Dr. Viorica RĂILEANU

THE NAME: A MARK IN CONFIGURING AND “DISTANCING” IDENTITY

Anthroponomy, the science that studies personal names (surnames, first names, farther names, mother names, nicknames, pseudonyms) is one of the most important, if not the primary “source” of a nation’s identity. Anthroponomical system acts as an interface of self-definition images and representations which, reported to the specific context in which they took birth, turn into marks of identity, illustrating the economic and social reality, customs, traditions, the level of culture, religion, likes and dislikes at a certain moment or in a certain period of time. Perpetuation of national anthroponomy ought to become a priority for each generation in order to preserve our national identity.

Popoarele libere, ca și oamenii liberi, nu-și dispută nici numele, nici limba pe care o vorbesc, nici istoria prin care ființa lor devine continuu [1].

Popoarele libere nu pun în discuție nici identitatea, nu recurg în permanență la reciclarea simbolurilor, a particularităților identitare. Spre regretul nostru, în Basarabia revendicarea identității capătă conotații speciale, fiind tratată ca fenomen existențial. Pentru a provoca derută, derivă identitară, s-a încercat, și se mai încearcă, resemantizarea valorilor identitare și impunerea falselor identități, prin implantarea surrogatelor, inclusiv în antroponomie.

Antroponomia – știința care studiază numele de persoane (prenume, nume de familie, patronime, matronime, supranume, porecle, pseudonime) – nu este un fenomen static. Ea a cunoscut diferite faze de evoluție de-a lungul epocilor istorice, ca răspuns la schimbările majore din societate, ilustrând „realitatea economică și socială, obiceiurile, nivelul de cultură și apreciere estetică ale unei colectivități, națiuni, stat, într-un anumit moment sau într-o anumită perioadă a istoriei sale.” [2]

În Basarabia, antroponomia este aproape o axiomă și nu poate fi reprezentată, descrisă în afara unei situații, unei poziționări și/sau relaționări în contextul social, cultural și politic, identificându-se cu acesta la un moment dat.

V-ați întrebat vreodată de ce la români nu ates-

tăm prenume de genul *Dimineață-cu-zăpadă-și-nori, Dincolo-de-flori, Elan Negru, Lac Preafrumos, Marea-duce-cu-sine-crabii, Nouă Flori, Pană-de-vultur, Picior-de-Corb, Pui-de-Bizon, Săgeata-de-foc-a-cerului, Stâncă Odihnitoare, Stea Căzătoare, Zâmbetul-dimineții-liniștite etc.*, în schimb întâlnim nume ca *Bujor, Crenguța, Crin(a), Floarea, Lăcrămioara, Narcis(a), Viorica; Luminița, Steluța; Smaranda, Zamfira; Doinița, Drăgostița, Drăguța; Elena, Gheorghe, Ion, Maria, Vasile etc.*? Pentru că numele funcționează ca o interfață a imaginilor și reprezentărilor în autodefinire, care, fiind raportate la contextul specific în care au luat naștere, se transformă în mărci identitare.

Numele constituie una dintre cele mai importante, dacă nu chiar prima „sursă” de identitate a unui neam. „Pretutindeni, numele are o rezonanță culturală și socială, nu este doar o etichetă neutră. În orice cultură, registrul antroponomic dă seama de viziunea particulară asupra lumii și de raportarea omului la universul imediat. Sistemul numelor devine un operator al clasificării sociale, reflectă structura grupului.” [3]

În *Gândirea sălbatică*, Claude Levi-Strauss spune că „numirea înseamnă clasificare. Atunci când îl numim pe celălalt, de fapt îl includem într-o clasă și, în același timp, ne definim pe noi înșine”. Numele are, încă de la începutul existenței persoanei, o natură paradoxală, trebuie să individualizeze, deosebind de ceilalți, și, în același timp, să înscrie într-o serie, deoarece odată cu numele, devine automat beneficiarul prestigiului de care se bucură familia, depozitar sau animator al istoriei și tradițiilor ei, părtaș al bunurilor de care dispune ea.

Pentru studiul nostru, ca punct de plecare, avem prenumele și numele de familie, elemente constitutive ale sistemului oficial de denotație personală. Nu considerăm necesară analiza numelui din punctul de vedere al definiției sale, al sensului, al conținutului denotativ și conotativ, aspecte îndelung abordate și dezbătute de către cercetătorii în domeniu. Subscriem doar la ideea de a defini numele persoanei fizice ca fiind unul din elementele prin care aceasta poate fi individualizată în viața socială și juridică, în familie și societate, și care constă în cuvintele stabilite, în condițiile legii, cu această semnificație [4, p. 19-20]. Vom încerca o analiză din perspectiva legăturilor ce se stabilesc în timp între colectivitatea umană și numele pe care membrii colectivității respective le poartă. Pentru a demonstra conservarea trăsăturilor identitare prin nume, vom opera decupaje ale unor reprezentări identitare valabile circumstanțial, deoarece fiecare colectivitate

impunea respectarea unor cutume în alegerea numelui [5, p. 13]. Ne vom referi și la situația prezentă, la modernizarea sistemului de denominație, păstrând ideea de bază, că în aceste câteva silabe, cuprinse în nume, sunt concentrate istoria, cultura și tradițiile noastre identitare.

Odinioară, la români, modul obișnuit de identificare a oamenilor era numele dat în cadrul ritual al botezului. Se considera că numele primit la botez îi pecetluiește nou-născutului sufletul cu o identitate creștină, o identitate de sfânt, de aceea era greșit ca la botez să se dea nume inexistente în sinaxare. E de înțeles că cine dă azi copilului său prenumele de *Ion*, prenume cu cea mai mare frecvență în onomasticonul¹ nostru (108 026 de purtători), încearcă să păstreze tradiția făcând o trimitere directă sau indirectă la personajul biblic. Pentru vorbitorii de limbă română prenumele *Ion* poate dezvolta mai multe valori, printre care: ființă umană, de sex bărbătesc, creștin etc. [5, p. 14]. Acestor valori generale, li se mai adaugă și altele, opționale: numele sfântului ales ca ocrotitor din cauza că nașterea s-a întâmplat în ziua sau în apropierea zilei în care se serbează numele sfântului sau după un sfânt favorit, sub a cărui protecție se dorește a fi pus copilul; reluarea, continuarea numelui cuiva, căci tradiția familială impunea reluarea numelor în cadrul neamului, după reguli clare. Astfel, într-o schemă ideală, primul născut, dacă era băiat, prelua numele bunicului patern, al nașului de botez, întărind înrudirea. Frecvent, tatăl transmitea numele său fiului, dacă precizarea era insuficientă, se recurgea și la numele bunicului patern, evidențiind astfel descendența patriliniară (exemplul cel mai cunoscut – *Nică a lui Ștefan a Petrei*). Ne întrebăm însă ce valori poate dezvolta pentru noi, vorbitorii de limbă română, prenumele *Ilan* (doar 4 persoane înregistrate oficial)? Aproape nimic. Poate doar în cazul când îi mai alăturăm și numele de familie *Shor*, putem spune că este om de afaceri, s-a căsătorit de curând cu interpreta din Rusia *Jasmin*. Și cam atât! Acest lucru reflectă faptul că în mod subconștient noi facem diferența între diferitele vibrații ale numelor tradiționale – *Ion* și celor împrumutate, venite din exterior – *Ilan*.

Potrivit datelor statistice pe republică, astăzi, ca și odinioară, la baza sistemului antropomic stau prenumele calendaristice (religioase) și laice, la fel de actuale și în prezent, în pofida numeroaselor influențe din exterior. Prenumele *Ion* s-a clasat pe lo-

cul II în topul preferințelor părinților în anul 2009, iar prenumele *Maria* – pe locul III. Cele mai comune prenume sunt, în ordine descrescătoare: *Maria* (132 156 de persoane), *Ion* (108 026), *Elena* (104 168), *Andrei* (69 762), *Vasile* (58 943), *Alexandru* (53 840), *Gheorghe* (46 368), *Anastasia* (29 841), *Alexandra* (25 329), precum și alte prenume pentru care astăzi optează cel mai frecvent părinții. Se impun în inventarul oficial și nume individuale ale unor forme diminutive sau hipocoristice. De la *Ion*, de exemplu, *Ionel* (303), *Ionuț* (687), *Ionică* (5), *Ionela* (2 666), *Nelu* (111), *Nuțu* (9), *Nică* (1) etc., de la *Maria* – *Mărioara* (20), *Mioara* (1), *Marica* (15), *Rica* (28), *Rita* (1587), *Marița* (8), *Maricica* (267), *Măriuța* (1), *Mia* (29), *Mimi* (1) etc.

În funcție de factorii care influențează atribuirea numelui, de la o epocă la alta se modifică mult și raportul dintre numele de botez calendaristice și cele laice. Astăzi prenumele nu mai face obiectul atâtor precauții sau superstiții, a devenit „numele mic”. Un fapt mai mult decât evident este că numele tradiționale sunt înlocuite cu nume pe care moda, ca factor cultural, le impune, dar care nu pare totuși să afecteze esența inventarului onomastic. Numele care înnebuneau zeci de mii de părinți acum zece ani, luate din telenovele, sunt astăzi serios concurate de cele importate din Italia, Franța, Grecia, Spania sau Turcia, locuri în care mulți dintre părinți și-au găsit de lucru: *Eligia* (2), *Hristos* (8), *Joelle* (1), *Navruz* (2) etc.

Poate pentru unii prenumele într-adevăr a devenit „numele mic”, dar, ca și odinioară, el rămâne a fi obiect al mândriei sau al rușinii și dezvăluie la fel de multe lucruri despre noi. Felul cum atribuim numele, cum le folosim, nu trebuie să fie ceva arbitrar. Numele este un factor psihic important pentru foarte mulți dintre noi, fiind strâns legat de persoana care-l poartă, de valorile personale, de colectivitatea căreia îi aparține. Poate de aceea acceptăm cu greu ca ele să ne fie schimbate, stâlците, schimonosite. Dar este o experiență cu care ne întâlnim adesea: începe, din păcate, la oficiile stărilor civile, continuă în școală și ne poate urmări o viață întreagă. Schimbarea, schimonosirea numelui poate provoca anumite probleme: de la un mic disconfort, până la pierderea completă a identității. Nu vom face referire la modificarea numelui de familie sau ale prenumelui, datorată unor schimbări esențiale, pozitive în viața purtătorilor. Exemplu poate servi **schimbarea numelui de familie după căsătorie (considerat de mulți totuși un gest desuet)**, în urma adopției sau schimbarea prenumelui copilului despre care se crede că are puține șanse de a supraviețui (noul nume pe lângă

¹ Prin onomasticon înțelegem totalitatea numelor de persoane, ansamblul numelor de persoane înregistrate.

funcția de a masca identitatea copilului, reprezenta o formă de „păcălire” a spiritelor, susceptibile de a provoca boala și moartea). Vom prezenta situații, când, în sistemul antroponimic oficial, schimbarea se face intenționat și se datorează unor circumstanțe externe și/sau contextuale, rezultate fie din neatenția unora, fie din reavoința altora.

Se consideră că schimbarea numelui duce la ruperea de divinitate, deoarece în *Noul Testament* se regăsește ideea potrivit căreia numele ar comunica ceva esențial, caracteristic și fundamental din ceea ce aparține ființei celui care poartă acel nume. Să fi știut oare acest adevăr și „cei care s-au lăsat peste noi”? – se întreabă Nicolae Dabija și ne întrebăm și noi, pentru că „unul dintre scopurile lor a fost să ne fure numele și identitatea și să ne pricopsească cu nume și identitate false. (...) Timp de 200 de ani acestea au fost rusificate, ucrainizate, polonizate, slavonizate etc., s-a făcut totul ca ele să nu rămână românești. (...)”

În satul meu de baștină, Codreni, – continuă Nicolae Dabija - un sfert de sat e *Untilă*, iar alt sfert – *Untilov*. Au apărut și vreo câțiva *Untilo*.

De regulă tinerii se duceau la armată *Untilă*, iar când reveneau erau *Untilov* sau *Untilo*.

În Ialoveni descendenții marelui folclorist Petre Ștefănuță, împușcat de Stalin, au fost rebotezați în *Ștefaniuc* și *Stepaniuc*.

În Horești jumătate de sat e *Palancică*, iar altă jumătate *Palanciuc*.” [6]

La schimonosirea numelor și-au adus contribuția atât funcționarii rusolingvi plătiți de stat, cât și moldovenii înșiși, care, de multe ori, se rușinau de numele lor.

„Vreme de aproape două secole conțopiștii ruși și sovietici i-au rebotezat cu sârg pe basarabeni: ca aceștia să-și uite rădăcinile. *Babălău* a devenit *Babellev*, *Dohotaru* – *Dogaterev*, *Ifrim* – *Efremov*, *Mihăilă* – *Mihailo*, *Pierdevară* (*Cherdevară*) – *Cherdevarenco*, *Șapteacăini* – *Șaptichin*, *Caraion* – *Caraivan*, *Greceanu* – *Greceanăi*, *Cârpală* – *Chirpalov*, *Hâncu* – *Ghinculov*, *Putină* – *Putin*, *Lupul* – *Lupulova*, *Morcov* – *Marcov*, *Cojocar* – *Cojuhari*, *Ciocanu* – *Cecanu* – *Cecan* – *Cecanov*. Rușii ne-au deformat numele, ca să ne deformeze identitatea.

În aceeași perioadă au fost batjocorite și prenumele noastre. Toate prenumele (numele mici) care nu se pretau rusificării erau interzise” [6].

În general, numele de familie au suferit modificări importante prin adăugarea de sufixe slave sau de alte origini, „astfel au devenit: *Anastasiu* – *Anastasiiev*, *Andronache* – *Andronachevici*, *Bădărău* –

Bodarev, *Barbul* – *Barbo*, *Cantacuzino* – *Cantacuzen*, *Ciobanu* – *Ceban*, *Ciolan* – *Celan*, *Ciohodar* – *Ciuhudari*, *Feodosiu* – *Feodosiev*, *Greco* – *Greculov*, *Gusti* – *Gustea*, *Hâncu* – *Hinculov* – *Ghincu*, *Izmană* – *Izman*, *Nacu* – *Nacco* – *Naculov*, *Talpă* – *Taplov* etc.” [7, p. 494] ori prin traducerea numelui, atunci când era posibil, în limba rusă, ucraineană sau polonă: *Morariu* a devenit *Melnic* sau *Melni-ciuc*, *Cojocar* – *Cușnir* etc. [8, p. 17-18].

În Biblie nu există nici un exemplu de schimbare a numelui, pentru motive religioase, mofturoase sau de orice altă natură. Cel mai frecvent, se înnoia numele avut înainte de Botez, adăugându-se un metonim, un pseudonim sau se făcea o traducere a numelui unor aleși, unor drepti, unor împlinitori de lege, ca semn al virtuții, al binecuvântării, al sfințeniei, al Legământului veșnic, pentru un scop nobil, pentru noile realități lingvistice și culturale, pentru a fi înțeles între neamuri (*Pavel* este echivalentul ebraic al numelui său original ebraic *Saul*. *Simon*, s-a numit *Chefa*, nume care apoi a fost tradus în greacă *Petros*, în latină *Petrus*). La polul opus, noi alegem o altă identitate, o identitate falsă pentru a merge spre fărâdelegi.

Azi internetul modelează cu putere caractere și identități! Practic nu este casă în mediul urban, cel puțin, unde să nu fie un calculator care, în virtutea curentului „modernist”, este folosit și de nepoțel, dar și de bunic! Fiecare utilizator își creează conturi pe forumuri, bloguri etc. Contul on-line este un mecanism de autentificare sau o identitate electronică, un buletin electronic, un card de identitate, care cuprinde datele personale. Majoritatea utilizatorilor de internet însă nu folosesc numele lor real, ci folosesc un domeniu personalizat, o „identitate on-line”, întrebuințând pentru *conectare nick-name-uri* (*pseudonime*, *username-uri*) diferite de numele real și zic că o fac pentru a ușura comunicarea. Adevărul este cu totul altul – se rușinează de acțiunile lor! Mulți dintre utilizatorii internetului apelând la *nick-name-uri* intră într-o altă piele, într-o nouă eră, într-o dedublare de personalitate și identitate, considerând că-n spatele unei identități false pot face orice: pot intra în calculatoare străine, pot fura parole, programe, pot păgubi alți oameni.

„Timp de secole, numele a constituit identitatea. Acum, însă, identitatea se dizolvă încetul cu încetul – susține Jose Saramago – (...) trăim într-o epocă în care suntem tot mai mult un număr și tot mai puțin un nume. Societatea de azi nu vrea să știe cum mă numesc, dar ce numere am: numărul cărții de credit, cel al codului pentru a extrage banii

dintr-un bancomat, numărul permisului de conducere, al documentului de identitate...”

Motivația acestor afirmații constă în faptul că o persoană poate fi identificată și pe baza altor elemente, cum ar fi Codul Numeric Personal (CNP) format din 13 cifre. Pe viitor se prevede introducerea noilor cartele de identitate, care nu vor purta numele scris în detalii, ci codificat sub forma unui număr denumit Cod Numeric Matricol Unic (CNMU). Prima cifră va reprezenta sexul, următoarele două – anul nașterii, celelalte două luna nașterii, următoarele două ziua nașterii și... celelalte. Acest cod va fi atribuit doar unei singure persoane și va avea calitatea unui nume. Așadar, oriunde în lume, în momentul folosirii cartelei cu cipurile biometrice, scannerul va afișa codul personal (adică numele codificat, identitatea codificată), și, comparând cu datele existente în memorie, ne va recunoaște sub toate aspectele personalității noastre.

De altfel, lucrurile devin foarte clare dacă ne gândim că, într-o lume în care controlul identității va deveni regula generală, ștanțarea electronică a oamenilor e posibilă.

Schimbarea numelui, schimonosirea lui, dubla identitate, falsa identitate, Codul Numeric Personal, urmat de Codul Numeric Matricol Unic ne face să credem că începem să ne plecăm, ca în vremuri idolatre, viselor, poveștilor absconse, modei timpului și societății, distanțându-ne de identitatea noastră.

Pierderea propriilor nume de persoane înseamnă primul pas spre pierderea identității și ruperea legăturilor cu tradiția, cu istoria, cu cei care ne-au precedat și au contribuit la crearea sistemului onomastic. „Neîndoielnic, e rău când un popor își pierde conștiința identității și conștiința că sistemul antroponimic contribuie, ca și limba curentă, la conturarea acestei identități.” [8, p. 17]

Numele unui om are putere, numele devine și renume, dacă știm să-l purtăm, rămânând și după moarte! Să ne păstrăm numele noastre autentice, deoarece păstrarea antroponimiei naționale devine parte integrantă a păstrării ființei naționale, icoana identității noastre.

Bibliografie

1. Vlad Pâslaru. Limba română sunt eu. Timpul, 2 septembrie 2011.
2. <http://www.art.md/mznak/ro.html> - accesat pe 5.09.2011.
3. Lucia Ofrim. Magia numelui. Dilema veche, nr. 397, 22-28 septembrie 2011.

4. Dr. Paraschiv Pețu, Ionel Torja. În constelația numelui. București: Editura Detectivă, 2011.

5. Gheorghe C. Moldovanu. Antroponimia, parte integrată a tradițiilor culturale românești. (I) În: Revista română, nr. 3(61), 2010, p. 13-15.

6. Nicolae Dabija. Despre numele basarabenilor. February 4th, 2011; <http://basarabialiterara.com.md/?p=6847>

7. Boldur 1992 – A. Boldur. Istoria Basarabiei. București: Editura Victor Frunză, 1992.

8. Gheorghe C. Moldovanu. Antroponimia, parte integrată a tradițiilor culturale românești. (II) În: Revista română, nr. 4(62), 2010, p. 15-17;

9. <http://astra.iasi.roedu.net/pdf/nr62p15-17.pdf>

10. <http://www.crestinortodox.ro/carti-ortodoxe/internetul-tinerii-fata-provocarii/9-identitati-false-80526.html> (vizitat 7.10.2011)

Gherasim zugrav, Ștefan sculptor. *Tetrapod*. 1808